

ВІДНОВЛЮЄМО УКРАЇНУ РАЗОМ

Аналіз адаптації українського законодавства і системи державного управління у сфері культури до стандартів ЄС

Звіт
Лінди Берзіні

2023

Фінансується
Європейським
Союзом

Ця публікація була профінансована Європейським Союзом. Її вміст є власною відповідальністю проекту "Відновлюємо Україну разом" і не обов'язково відображає погляди Європейського Союзу.

miin МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА
ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Назва звіту

«Аналіз адаптації українського законодавства та системи державного управління у сфері культури до стандартів Європейського Союзу (ЄС)» (експертна підтримка Міністерства культури та інформаційної політики України)

Опис організації

Мета проєкту ЄС «Відновлюємо Україну разом: побудова інклюзивної платформи для відновлення України» — створення ефективної, інклюзивної та постійної експертної платформи в Україні для спільної розробки, просування та реалізації пропозицій щодо короткострокового та довгострокового відновлення країни. Підготовку звіту підтримано проєктом ЄС в інтересах Міністерства культури та інформаційної політики України.

Мета і цілі звіту відповідно до поставленого завдання

Для виконання зобов'язань України відповідно до Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію), та для якісної адаптації законодавства України у сфері культури існує нагальна потреба в дорожній карті євроінтеграційних реформ України у сфері культури.

Аналіз ходу виконання Угоди про асоціацію покликаний оцінити реформи у сфері культури, виявити прогалини в інтеграції України і розробити дорожню карту євроінтеграційних реформ у культурі на основі найкращих європейських практик. Аналіз також має на меті сформулювати рекомендації щодо синхронізації євроінтеграційних прагнень України з програмними документами ЄС.

Структура звіту:

- опис прогресу України в європейській інтеграції та виявлення проблемних секторів у сфері культури;
- дорожня карта реформ європейської інтеграції у сфері культури, секторальні рекомендації щодо відповідності практикам ЄС;
- рекомендації щодо приведення українського законодавства у відповідність до правил і практик ЄС у проблемних секторах культури.

Зміст цього звіту не відображає офіційну позицію Європейського Союзу. Відповідальність за інформацію та думки, висловлені у звіті, повністю лежить на авторці.

Застереження: наслідки війни не є предметом звіту.

Зміст

Опис прогресу України в галузі європейської інтеграції в галузі культури	4
Нормативна база європейського союзу	4
Прогрес України в євроінтеграції	10
Рекомендації з моніторингу	12
Дорожня карта євроінтеграційних реформ у галузі культури	13
Культурна політика	13
Культурний та креативний сектори	17
Політика культурної спадщини	18
Політика аудіовізуального та інформаційного суспільства	19
Політика щодо авторського права та інтелектуальних прав	20
Міжнародна обстановка	21
Можливості фінансування ЄС	22
Переваги культури євроінтеграції	32
Підсумок	35

Опис прогресу України в Європейській інтеграції у сфері культури

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Відповідно до функцій Міністерства культури та інформаційної політики України (МКІП), а також законодавства або «м'якого права» ЄС сфери, висвітлені у звіті, охоплюють у межах компетенції МКІП:

- 1 культурну політику в її найширшому і найбільш інклюзивному значенні;
- 2 політику в аудіовізуальному секторі та у сфері медіа;
- 3 політику у сфері культурної спадщини;
- 4 політику у сфері прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права.

Згідно з Договором про функціонування Європейського Союзу культурна політика визначається як **допоміжна компетенція ЄС**¹. Це означає, що ЄС може втручатися лише для підтримки, координації або доповнення дій своїх держав-членів. Водночас завдання держав-членів — вживати найбільш відповідних заходів для досягнення цілей, визначених ЄС. Право ЄС у сферах компетенції МКІП не надто розлоге. Через це можна помилково припустити, що діяльність ЄС у сфері культури та культурної політики є незначною. Однак країни дотримуються і «м'якого права» — рішень, висновків та інших рекомендацій ЄС. Потрібне глибше дослідження й підходи, щоб знайти найефективніші шляхи, інструменти і механізми досягнення поставлених цілей. Відповідальність держав-членів у культурній політиці також заохочує тіснішу співпрацю з іншими державами-членами та обмін досвідом.

Під час оцінки прогресу євроінтеграції інституції ЄС використовують низку критеріїв, не обмежуючись імплементацією актів ЄС. Враховується загальна участь у культурних процесах, діяльність і можливості культурних операторів та інші фактори. Це підтверджує інформація, отримана на зустрічі між МКІП та представником Європейської комісії (генерального директорату з питань освіти, молоді, спорту і культури) у березні 2023 року щодо наступних кроків у євроінтеграції².

1 Інші компетенції — це виключна компетенція, де лише ЄС має право законодавчо регулювати та ухвалювати юридично обов'язкові акти, а також спільна компетенція, де право ухвалювати юридично обов'язкові акти розділено між ЄС та державами-членами.

2 Презентація відділу D.1 генерального директорату з питань освіти, молоді, спорту і культури Європейської комісії «Огляд співпраці ЄС у сфері культури», березень 2023 року.

1. ДОГОВОРИ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

Преамбула до ДОГОВОРУ ПРО ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ посилається на саме створення ЄС як на процес, що «отримує натхнення від культурного, релігійного та гуманістичного спадку Європи».

Стаття 3 Договору визначає, що ЄС «поважає своє багате культурне та мовне розмаїття й забезпечує захист та подальше збагачення культурної спадщини Європи».

Крім того, стаття 6 ДОГОВОРУ ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ, який містить конкретні положення про політики ЄС, визнає, що компетенція ЄС у сфері культури — «вживати дій для підтримки, координації та доповнення дій держав-членів».

Стаття 167 цього Договору зазначає, що основними діями ЄС у сфері культури є:

- сприяння розквіту культур держав-членів, повага їхнього національного і регіонального розмаїття, акцент на спільній культурній спадщині;
- заохочення співпраці між державами-членами в галузях знань, поширення культури та історії європейських народів, збереження й охорона культурної спадщини європейського значення, культурні обміни некомерційного характеру, сприяння мистецькій і літературній творчості, зокрема в аудіовізуальному секторі;
- заохочення співпраці з третіми країнами та міжнародними організаціями.

2. УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ

МКІП уже добре попрацювало за напрямом євроінтеграції і здійснює регулярний моніторинг виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, підписаної в 2014 році. Згідно з Угодою про асоціацію основні зобов'язання, що стосуються сфери компетенції МКІП, є такими:

- сприяти **міжкультурному діалогу** та розширенню знань про культури між ЄС та Україною;
- заохочувати **культурне співробітництво** для поглиблення взаєморозуміння та сприяння культурним обмінам, а також для підвищення мобільності мистецтва і митців з ЄС та України;
- заохочувати міжкультурний діалог між особами та **організаціями, що представляють організоване громадянське суспільство й культурні інституції** в ЄС та Україні;
- тісно співпрацювати у міжнародних організаціях, зокрема Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО) й Раді Європи для розвитку **культурного розмаїття**, а також для збереження і привернення уваги до **культурної та історичної спадщини**;
- налагодити регулярний діалог з питань культурної політики для розвитку **культурних індустрій** у ЄС та Україні. З цією метою сторони повинні належним чином виконувати Конвенцію ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року;

- сприяти **співпраці громадянського суспільства**, щоб забезпечити краще знання і розуміння України, зокрема її історії та культури, цінностей, на яких вона заснована, її функціонування і політики в державах-членах ЄС;
- розвивати **транскордонні та регіональні елементи культури**;
- співпрацювати з метою промоції **аудіовізуальної індустрії** в Європі та заохочувати спільне виробництво у сфері кіно і телебачення, **навчання журналістів** й інших фахівців друкованих та електронних медіа. Надавати підтримку державним і приватним медіа, щоб зміцнити їхню **незалежність, професіоналізм і зв'язки** з іншими європейськими медіа відповідно до європейських стандартів, зокрема стандартів Ради Європи;
- здійснювати поступове наближення до **права ЄС, нормативно-правової бази та міжнародних інструментів** в аудіовізуальному секторі.

Угода про асоціацію також визначає ключові зобов'язання щодо **авторського права та суміжних прав**, зокрема:

- строк чинності авторського права і суміжних прав;
- строк охорони кінематографічних та аудіовізуальних творів;
- захист неопублікованих творів, зокрема фотографій, наукових творів, комп'ютерних програм та інших творів;
- співпраця у сфері колективного управління правами;
- інші юридичні питання, пов'язані із захистом авторського права.

3. ІНШІ ДОКУМЕНТИ ПОЛІТИК ЄС

Деякі документи ЄС щодо формування політики потребують особливої уваги. Це офіційні документи інституцій ЄС — переважно Європейського парламенту, Європейської комісії та Ради ЄС³. У цій главі представлено лише короткий огляд документів, що стосуються політик МКІП. Для кращого розуміння контексту зазначимо: Європейська комісія представляє спільні інтереси ЄС і є головним виконавчим органом ЄС. Рада ЄС представляє національні уряди. Європейський парламент представляє громадян країн ЄС.

THE BASIC REGULATORY FRAMEWORK IN CULTURE

Програма ЄС «КРЕАТИВНА ЄВРОПА»⁴ у трьох напрямках — «Культура», «Медіа» та «Міжсекторальне співробітництво» — визначає основні пріоритети співпраці у сфері культури. Через відкритий конкурс програма надає фінансову підтримку проектам держав-членів ЄС та країн співробітництва, як-от України.

³ Раду ЄС слід відрізнити від Європейської ради — органу ЄС, який складається з глав держав та урядів держав-членів, а також від Ради Європи — міжнародної організації, створеної для дотримання прав людини і демократії в Європі.

⁴ Регламент (ЄС) 2021/818 Європейського парламенту та Ради від 20 травня 2021 року про започаткування програми «Креативна Європа» (з 2021 до 2027 року) та скасування Регламенту (ЄС) № 1295/2013.

ДИРЕКТИВА ПРО АУДІОВІЗУАЛЬНІ МЕДІАПОСЛУГИ⁵ регулює координацію національного законодавства і реклами в ЄС у всіх аудіовізуальних медіа: традиційному телевізійному мовленні, сервісах на вимогу та платформах спільного доступу до відео.

ЗАКОНОДАВСТВО ЄС ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО⁶ складається з 2 регламентів ЄС та 13 директив ЄС, які узгоджують основні права авторів, виконавців, продюсерів і мовників. Гармонізація зменшує національні відмінності й гарантує захист, необхідний для творчості. Гармонізовані стандарти також сприяють культурному розмаїттю та забезпечують доступ споживачів і підприємств до цифрового контенту й послуг по всій Європі.

АКТУАЛЬНІ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНІ ДОКУМЕНТИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ

Європейська комісія визначила «НОВИЙ ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ПОРЯДОК ДЕННИЙ ЩОДО КУЛЬТУРИ» (2018)⁷ з трьома стратегічними цілями у сфері культури:

- соціальний вимір: використання сили культури й культурного розмаїття для соціальної єдності та добробуту;
- економічний вимір: підтримка культурної творчості в освіті та інноваціях, створення робочих місць та економічне зростання завдяки креативним індустріям;
- зовнішній вимір: зміцнення міжнародних культурних зв'язків.

Порядок денний містить детальніші пропозиції щодо діяльності інституцій ЄС та держав-членів.

ЄВРОПЕЙСЬКА РАМКА ДІЙ У СФЕРІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ (2019)⁸ Єврокомісії сприяє впровадженню інтегрованого та партисипативного підходу до культурної спадщини. Вона також допомагає включити питання культурної спадщини до основних політик ЄС. Ця рамка пропонує п'ять принципів охорони спадщини:

- для інклюзивної Європи: участь і доступ для всіх;
- для сталої Європи: розумні рішення для згуртованого і сталого майбутнього;
- для стійкої Європи: охорона загроженої спадщини;
- для інноваційної Європи: мобілізація знань та досліджень;
- для зміцнення глобальних партнерств: посилення міжнародного співробітництва.

Ці та інші документи переконливо свідчать про новий підхід, вироблений за роки спільної роботи держав-членів. Він встановлює широкий контекст для культури, що охоплює соціальні, економічні та зовнішні виміри.

5 Директива Європейського парламенту і Ради 2010/13/ЄС від 10 березня 2010 року про координацію певних положень, встановлених законами, нормативно-правовими або адміністративними актами в державах-членах стосовно надання аудіовізуальних медіапослуг (Директива про аудіовізуальні медіапослуги).

6 [\(Перейдіть за QR-кодом\)](#)

7 Повідомлення Європейської комісії Європейському парламенту, Раді, Європейському економічно-соціальному комітету і Комітету регіонів «Новий європейський порядок денний щодо культури».

8 [\(Перейдіть за QR-кодом\)](#) Європейська рамка дій у сфері культурної спадщини, робочий документ Єврокомісії.

Визначені ЄВРОПЕЙСЬКОЮ КОМІСІЄЮ ПРІОРИТЕТИ НА 2019–2024 РОКИ⁹ дуже актуальні для формування політики в усіх секторах культури. Пріоритети є частиною загальної політичної стратегії Європейського Союзу. Шість політичних пріоритетів Європейської комісії — такі:

1. Європейський зелений курс: прагнення стати першим кліматично нейтральним континентом.
2. Європа, придатна для цифрової ери: розширення можливостей людей за допомогою технологій нового покоління.
3. Економіка на службі в людей: робота заради соціальної справедливості та процвітання.
4. Сильніша Європа у світі: Європа, яка прагне більшого, зміцнюючи наш унікальний бренд відповідального глобального лідерства,
5. Просування нашого європейського способу життя: побудова Союзу рівності, в якому всі ми матимемо однаковий доступ до можливостей,
6. Новий поштовх для європейської демократії: плекання, захист і зміцнення нашої демократії.

У межах Єдиного цифрового ринку є більше цілей, дотичних до сфери культури:

- амбітна модернізація системи авторського права ЄС;
- оновлення Директиви про аудіовізуальні медіапослуги;
- стала екосистема онлайн-платформ, пов'язаних з онлайн-покупками;
- нові правила електронної комерції щодо геоблокування та застосування ставок податку на додану вартість (ПДВ), які стосуються доступу до аудіовізуального контенту.

У РЕЗОЛЮЦІЇ ПРО КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2019 РОКУ¹⁰ Рада ЄС поклала на Європейську комісію конкретне завдання — розробити план дій у сфері сталого розвитку. У грудні 2022 року Європейська комісія представила ЗВІТ ПРО КУЛЬТУРНИЙ ВИМІР СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ДІЯХ ЄС¹¹. Звіт пояснює культурний вимір кожної політики ЄС, відповідні рамки політики й основні пріоритети, а також стратегічні дії чи ініціативи. Мета звіту — підтримати соціальні зміни і пом'якшити наслідки переходу до зелених та цифрових технологій. Документ містить інформацію для діяльності у сфері сталого розвитку.

Також варто згадати документи Ради ЄС. РЕЗОЛЮЦІЯ РАДИ ПРО ПЛАН РОБОТИ ЄС У СФЕРІ КУЛЬТУРИ НА 2023–2026 РОКИ¹² є найактуальнішим планом дій, що передбачає:

9 Політичні настанови для наступної Європейської комісії 2019–2024.

10 Резолюція Ради Європейського Союзу і представників урядів держав-членів, які зустрічаються в межах Ради щодо культурного виміру сталого розвитку 2019/С 410/01.

11 [\(Перейдіть за QR-кодом\)](#) Звіт Європейської комісії Європейському парламенту, Раді, Європейському економічно-соціальному комітету і Комітету регіонів про культурний вимір сталого розвитку в діях ЄС.

- розширення прав і можливостей працівників культури;
- зміцнення ролі культури в суспільстві;
- просування культурної політики, сприятливої для довкілля, — перехід до зелених і цифрових технологій;
- зміцнення міжнародних культурних зв'язків, зокрема з Україною.

З огляду на важливу роль культурних і креативних секторів у європейській економіці й суспільстві вони можуть зробити значний внесок та отримати вигоду з усіх згаданих пріоритетів: Європейського зеленого курсу, цифрової трансформації, економіки, рівності й демократії. Загальні пріоритети ЄС можна враховувати під час планування стратегій для політик МКІП, щоб забезпечити вагому роль культури на національному та міжнародному рівнях.

Однак заходи з попередніх планів роботи також актуальні і повинні виконуватися. Йдеться про ВИСНОВКИ РАДИ ПРО ПЛАН РОБОТИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ НА 2019-2022 РОКИ¹³ і ПЛАН РОБОТИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ НА 2015-2018 РОКИ¹⁴. Загалом, ці документи не лише пропонують рішення, але й формулювання та визначення. Крім того, основні з них повинні бути загальнодоступними для всіх та перекладені на українську мову. Культурному сектору та громадськості мають бути доступні підготовлені та обґрунтовані закони, які відповідають європейським цінностям.

Рада ЄС ухвалила висновки щодо окремих підсекторів культури, як-от ВИСНОВКИ ПРЕЗИДЕНТСТВА ПРО ГЕНДЕРНУ РІВНІСТЬ У КУЛЬТУРНИХ І КРЕАТИВНИХ СЕКТОРАХ (2020)¹⁵, ВИСНОВКИ РАДИ ЩОДО ПІДХОДУ ЄС ДО КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В УМОВАХ КОНФЛІКТІВ ТА КРИЗ (2021)¹⁶ тощо.

Імплементацию обов'язкових актів ЄС (регламентів, директив, рішень) у певному сенсі легше забезпечити, адже вони містять конкретні дії. Однак необов'язкові акти (рекомендації, оцінки) та інші документи планування (висновки тощо) охоплюють передусім політичні зобов'язання й цілі, даючи змогу національній владі знайти найбільш слушні засоби для їх досягнення. Саме тому необов'язкові акти можна тлумачити по-різному. **Однак дотримуватись як обов'язкових, так і необов'язкових актів важливо для успішної євроінтеграції у сфері культури.**

Документи, ухвалені Європейським парламентом, містять чіткі політичні повідомлення на різні теми, пов'язані з культурою. РЕЗОЛЮЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ ПРО СТАНОВИЩЕ МИТЦІВ І ВІДНОВЛЕННЯ СФЕРИ КУЛЬТУРИ В ЄС (2021)¹⁷ наголошує на поліпшенні умов праці культурних та креативних працівників і дає чіткий політичний сигнал інституціям ЄС і політикам держав-членів.

Нещодавнє дослідження «ЗАХИСТ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ВІД ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ ТА ЗА ЇЇ МЕЖАМИ» (2023)¹⁸, підготовлене на замовлення Європейського парламенту, розглядає, як захистити культурну спадщину від наслідків збройних конфліктів і яке міжнародне право й політики можна застосувати. Дослідження також містить конкретні рекомендації ЄС та його державам-членам: наприклад, підвищувати обізнаність про незаконно вивезені культурні цінності, захищати і підтримувати права українських біженців на культуру в державах-членах ЄС.

Інше нещодавнє дослідження «ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕДІА НА РОЗВИТОК ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ» (2023)¹⁹, здійснене на замовлення Європейського парламенту, вивчає вплив широкого використання соціальних медіа на розвиток дітей і молоді. Дослідження також містить рекомендації, зокрема про впровадження Директиви про аудіовізуальні медіа-послуги. Йдеться про критерії для платформ спільного доступу до відео та підвищення медіаграмотності. Крім того, звіт окреслює відносно нову проблему — **використання популярного серед молоді штучного інтелекту**. Дослідження розглядає, як уберегти молодих людей від невідповідної віку шкоди і захистити дані молоді, котра використовує «ігрові майданчики» штучного інтелекту.

Прогрес України в євроінтеграції

ВИКОНАННЯ СЕМИ УМОВ

Коли Європейська комісія позитивно оцінила заявку України на вступ у ЄС у червні 2022 року, вона також висунула сім умов на додаток до Угоди про приєднання²⁰. Одна з умов передбачає вдосконалення **політики у сфері медіа**. Інша пов'язана з **правами національних меншин**. Це дві сфери, тісно переплетені з культурною політикою.

У червні 2023 року Європейська комісія оголосила, що Україна повністю виконала дві з семи умов, які висунув Брюссель у межах кандидатства України.

Україна продемонструвала перспективні результати, впровадивши необхідні вимоги ЄС до аудіовізуальних медіа. По-перше, ухвалення ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО МЕДІА» у грудні 2022 року забезпечує відповідність Директиві про аудіовізуальні медіапослуги. По-друге, в липні 2023 року ухвалено ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО РЕКЛАМУ». Він імплементує в українське законодавство необхідні положення про рекламу, що стосуються аудіовізуальних послуг.

Комісія повідомила, що в РАМКОВОМУ ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ПРО НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ (СПІЛЬНОТИ) УКРАЇНИ» відсутні відповідні зміни, як і раніше. Хоча експерти припускають: ця умова в основному пов'язана з політичним запитом Угорщини, проблема «набагато ширша і глибша й вимагає комплексної та витонченої політичної роботи на двосторонньому та багатосторонньому рівнях»²¹. Слід підкреслити, що **інтеграція національних меншин є надзвичайно важливим аспектом культурної політики** і пов'язана з соціальною інтеграцією, культурним розмаїттям, правами меншин на доступ до своєї культури, освіти і збереження самобутності, а також доступом до української культури.

1 січня 2023 року набув чинності новий закон «ПРО АВТОРСЬКЕ ПРАВО І СУМІЖНІ ПРАВА». Завдяки цьому вдосконаленню законодавства Україна виконала основні вимоги ЄС та забезпечила сучасний захист авторського права і суміжних прав. Це особливо актуально для суспільства, яке заохочує творчість та інвестує в неї.

На поточному етапі євроінтеграції може бути достатньо виконати сім умов, встановлених Європейською комісією. Однак впровадження процедур, механізмів та інструментів для досягнення цілей Угоди про приєднання залишається стратегічною метою. Зрозуміло, що безпідставний напад Росії на Україну перешкоджає досягненню цілей, а всі зусилля тепер зосереджені на екстрених рішеннях. Проте розвиток України і міжнародне співробітництво повинні продовжуватись навіть за таких обставин. **Саме тому плани з відновлення культури можуть бути тісно пов'язані з планами й цілями Угоди про приєднання.**

МОНІТОРИНГ ПРОГРЕСУ ПРИЄДНАННЯ

Імплементація актів права — це чітке й конкретне завдання з визначеною метою, яку можна виміряти правовими положеннями. Однак документи про вступ і домовленості між Україною та ЄС передбачають більш стратегічні цілі, як-от підтримку міжнародного співробітництва, зміцнення співпраці громадянського суспільства та посилення культурного розмаїття. Не всіх цілей можна досягти актами права. Більшість цих зобов'язань можна реалізувати шляхом запровадження механізмів, процедур або інструментів.

МКІП розробив стратегічні цілі для підтримки інтеграції в ЄС. Однак документи політики і плани дій могли б містити більше «м'яких» заходів, спрямованих на співпрацю й залучення громадян, а не лише законодавчі ініціативи.

Зважаючи на характер документа, ПРОГРАМА ДІЯЛЬНОСТІ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ²² містить загальні цілі, яких має досягти МКІП, — наприклад, забезпечити доступність культурних послуг по всій Україні. ПЛАН РОБОТИ МКІП складається з дуже конкретних заходів, які міністерство планує здійснити протягом року. Заходи передбачають церемонії нагородження, інформаційні кампанії та інші події. Вони повністю відповідають цінностям і цілям у контексті євроінтеграції — їх можна позиціонувати як сприятливі для євроінтеграції.

ДОРОЖНЯ КАРТА ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ (2019), спільна для парламенту й уряду, містить перелік конкретних законопроектів, які слід підготувати й ухвалити. У сфері політик МКІП Дорожня карта охоплює права інтелектуальної власності.

ПЛАН ЗАХОДІВ З РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЧНОГО КУРСУ ДЕРЖАВИ НА НАБУТТЯ ПОВНОПРАВНОГО ЧЛЕНСТВА УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА В ОРГАНІЗАЦІЇ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО ДОГОВОРУ (2019) пропонує «сприяти розробленню та реалізації освітніх програм, проведенню наукових досліджень з питань європейської історії, культури, мистецтва, права, політики та економіки»²³.

Проєкт НАЦІОНАЛЬНОГО ПЛАНУ ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ²⁴, розроблений консультативно-дорадчим органом — Національною радою з відновлення України від наслідків війни, передбачає такі цілі до 2025 року у сфері культури та інформаційної політики:

- підтримувати міжнародні, національні, регіональні й місцеві медіа для зміцнення свободи інформації, забезпечувати освіту у сфері медіаграмотності;
- розвивати культурну інфраструктуру для підтримки національної ідентичності та культурного розмаїття;

22 Програма діяльності Кабінету Міністрів України, 2020

23, 24 (Перейдіть за QR-кодом)

- відновлювати культурну спадщину та інфраструктуру для підтримки національної ідентичності й доступу до культури;
- створювати цифрову культуру (наприклад, національну електронну бібліотеку, електронні послуги, електронний архів, електронне управління);
- розвивати екосистему культури, історії, пам'яті, спадщини і креативних індустрій з акцентом на ідентичності, мистецтві, мистецькій освіті;
- розвивати кіноіндустрію та аудіовізуальне виробництво, інфраструктуру креативних індустрій шляхом надання доступу до фінансів і оновлення системи освіти на практичних засадах.

Заходи з відновлення у сфері культури є широкими та комплексними. З одного боку, вони передбачають, що культура як наскрізне питання має бути залучена до місцевих стратегій, щоб забезпечити орієнтоване на людину відновлення. З іншого боку, заходи підтримують ринкові аспекти культури та креативних індустрій. **Ці цілі необхідно детально опрацювати, зазначивши конкретні індикатори політики і встановивши зв'язок із завданнями в Угоді про асоціацію.** Діяльність можна вимірювати кількістю організованих зустрічей, конференцій чи подій, культурною залученістю та іншими так званими «м'якими» заходами.

Рекомендації щодо моніторингу

РЕКОМЕНДАЦІЯ I

Щоб виміряти рівень євроінтеграції у сфері культури, потрібно розробити стабільну й надійну систему орієнтирів. Зобов'язання в межах Угоди про асоціацію мають очолити ієрархію орієнтирів, за ними йдуть плани дій, плани відновлення й документи МКІП. Система має враховувати як нормативно-правові акти, так і «м'які» заходи, щоб показати максимальний прогрес у євроінтеграції.

РЕКОМЕНДАЦІЯ II

Євроінтеграційні цілі в різних документах політики, зокрема планах дій, повинні передбачити більше міжсекторальних заходів і партнерств з іншими секторами (наприклад, культура в сільській місцевості, культура й люди з інвалідністю, культура і зміна клімату).

РЕКОМЕНДАЦІЯ III

Громадський культурний сектор — заінтересовані сторони, представники громад, регіональні та місцеві організації — повинен брати участь в ухваленні рішень, пов'язаних з євроінтеграцією, зокрема моніторити й оцінювати прогрес. Треба гарантувати широке представлення культури і креативних індустрій у наявних громадських платформах. У такий спосіб МКІП забезпечить не тільки демократичне й відкрите формування політики, а й інформуватиме сектор.

Наразі актуально розмірковувати про те, що Україна може надати, запропонувати та поділитися з Європою в сфері культурної та аудіовізуальної політики. Також важливо визначити національні інтереси України. На даному етапі інтеграції необхідно мотивувати сектор культури брати участь у відкритих програмах фінансової підтримки ЄС, сприяючи саме тим галузям, які цього найбільше потребують.

Дорожня карта Євроінтеграційних реформ у сфері культури

КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА

Мета дорожньої карти — окреслити керівні принципи формування культурної політики, які призвели б до ефективної європейської інтеграції. Рекомендації сприятимуть дотриманню Угоди про асоціацію та більшій узгодженості з культурним порядком денним ЄС. Дорожні карти зазвичай пропонують загальні вказівки, які можна інтегрувати у стратегії.

Рекомендації в цьому розділі стосуються всього культурного сектору, включаючи аудіовізуальну і культурну спадщину. Ці сфери розглянуті окремо нижче для огляду конкретних обставин у цих сферах.

Суть євроінтеграції полягає в поступовому включенні питань ЄС у фундаментальну і повсякденну роботу МКІП та його підпорядкованих і пов'язаних установ. Ціль інтеграції — відійти від «справ ЄС» у довгостроковій перспективі і перетворити їх на звичайну справу для кожної секторальної політики.

Культурні стратегії МКІП містять цінності та кроки, необхідні для ефективної європейської інтеграції²⁵. Однак необхідно докласти більше зусиль до конкретних заходів і планів дій, які забезпечили б найбільш демократичні, інклюзивні, привабливі й відкриті методи реалізації стратегій. Щоб посилити євроінтеграційний компонент у різних документах політики, краще розширювати та вдосконалювати наявні документи й рамкові засади, ніж створювати нові.

Для досягнення євроінтеграційних цілей документи політики мають бути детальнішими й містити конкретні заходи, не обмежуючись обов'язковими актами права. Водночас документи повинні посилатися на поточні політичні цілі ЄС (наприклад, шість пріоритетів Європейської комісії, План роботи у сфері культури).

РЕКОМЕНДАЦІЯ I

Культурне розмаїття має бути одним із головних принципів євроінтеграції, оскільки відображає саме гасло ЄС: «Єдність у розмаїтті». Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження визначає, що «охорона та заохочення культурного розмаїття можливі тільки тоді, коли гарантовано права людини та основоположні свободи, як-от: свободу вираження думок, інформації та комунікації, а також можливість для окремих осіб вибирати форми культурного самовираження».

25 На основі інформації від МКІП та інтернет-джерел.

26 Конвенція ЮНЕСКО про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження 2005 року

РЕКОМЕНДАЦІЯ II

Для довгострокової, стабільної та відкритої політики важливо визначити відповідні результати політики та показники ефективності, які доповнюють цілі ЄС у сфері культури. Це допоможе сформулювати політику, засновану на даних, і створити чітку систему моніторингу. Кількість розроблених документів політик, виділені кошти на культуру, кількість створених культурних установ — необхідні орієнтири для щоденної роботи над культурною політикою. Щоб відповідати європейським цінностям, культурна політика повинна моніторити такі результати:

- **широкий доступ громадськості до високоякісних культурних пропозицій** (наприклад, рівень залученості в культурну діяльність, зокрема в неурядовому секторі, залучення дітей, молоді, сімей, старших людей і осіб з інвалідністю);
- **широка участь громадськості у культурних процесах** (наприклад, кількість публічних заходів з обговорення політики, оцінки та планування майбутньої політики і планів дій, кількість учасників обговорення політики);
- **стале збереження і креативне використання культурної спадщини;**
- **умови для сталого розвитку культурних і креативних індустрій** (наприклад, кількість міжсекторальних проєктів, партнерств, співвласників, кількість створених продуктів і послуг);
- **підтримка талантів та професійного розвитку представників культурних і креативних індустрій.**

Індикатори політики мають охоплювати інструменти, механізми й процедури, що стосуються участі суспільства в обговоренні культурної політики. Співпраця із заінтересованими сторонами — неурядовими організаціями та представниками сектору — має вирішальне значення для прозорого і сталого ухвалення рішень у ЄС.

РЕКОМЕНДАЦІЯ III

Культурне мапування, найдоступніше в цифровому форматі, — цінний та актуальний інструмент. Його можна рекомендувати регіонам і розробляти разом з ними, систематично оновлюючи дані, щоб відобразити реальний стан культури по всій Україні. У 2022 році спеціальне мапування **представило попередню оцінку потреб українських діячів культури і стану української культури та креативних індустрій**²⁷. Регіональні та місцеві політики можуть використовувати інформацію з цього дослідження. Результатом мапування може стати доступний і корисний цифровий інструмент.

Культурне мапування дає чітке уявлення про інституційне й організаційне управління культурою на національному, регіональному та місцевому рівнях. Оцінку слід здійснювати спільно й робити доступною регіональним і місцевим органам влади. Культурне мапування також наводить чіткі показники та дані, необхідні для ефективної участі у фінансових програмах ЄС.

РЕКОМЕНДАЦІЯ IV

Важливим інструментом для розробки демократичної та привабливої стратегії є створення **легітимної платформи для обговорення політики** між сектором культури, місцевою владою, підприємствами, ГО, університетами, неформальними групами й іншими стейкхолдерами. Платформа підтримуватиме діалог, дискусії і пошук стратегічних рішень для найбільш ефективної реалізації культурних політик.

Започаткування культурних стратегій у всіх секторах і на місцевому рівні, створення консультативних комітетів за участю представників ГО і громад, запуск стабільної платформи для обговорення політики призведе до висхідного формування культурної політики за принципом «знизу догори».

Кожен сектор культури заслуговує на детальну стратегію, розроблену експертами, організаціями та заінтересованими сторонами. Систематичний розвиток сектору пришвидшить прогрес. А загальна середньострокова культурна стратегія або керівні принципи — це узагальнювальний документ, який окреслює стратегічні напрями.

РЕКОМЕНДАЦІЯ V

Культурна політика повинна ґрунтуватися на співтворчому «низовому» підході за участі всіх дієвців — особливо для культурних стратегій регіонального, місцевого або міського рівнів. Кожен культурний сектор заслуговує на ретельну стратегію, розроблену спільно з експертами, організаціями та зацікавленими сторонами. Систематичний розвиток культурного сектору сприятиме його швидшому просуванню. Їх розробку має активно підтримувати МКІП: наприклад, забезпечуючи керівні принципи, проводячи публічні дебати та надаючи регулярний зворотний зв'язок. Ось кілька додаткових пропозицій:

- виявлення нових заінтересованих сторін;
- створення або зміцнення мереж і зв'язків;
- розширення можливостей для лідерів сектору;
- сприяння міжсекторальному співробітництву.

Важливим кроком може стати створення консультативних комітетів з представників громадянського суспільства для консультацій з МКІП (міністром або органом у цілому). Чи то національна рада з питань культури, чи то секторальні ради або консультативні комітети для різних секторів культури — регулярне залучення стейкхолдерів засвідчить здатність МКІП працювати спільно з учасниками політики та суспільством. Такий підхід дуже важливий для європейської інтеграції і допоможе уникати упереджень, вирішувати конфлікти у громаді та слугувати посередником між різними учасниками формування й реалізації культурної політики.

Важливо надати **можливості для представників культури та креативних індустрій для презентації за кордоном**. Це може відбуватися на бізнес-форумах — подібно до того, як інші підприємства представляють себе на заходах міністерства економіки або агенцій з розвитку бізнесу. Промоція може охоплювати участь у мережах ЄС, як-от Європейській мережі креативного бізнесу²⁸, Європейській мережі креативних хабів²⁹, робочій групі з дизайну і творчості Європейської мережі регіональних досліджень та інновацій³⁰. Латвія та Естонія створили інкубатори для креативних індустрій на додаток до інших бізнес-інкубаторів. Такий підхід стимулює розробку нових продуктів на міжнародному ринку та забезпечує необхідне навчання й мережування для операторів культурних і креативних індустрій.

РЕКОМЕНДАЦІЯ VI

Слід заохочувати міжсекторальну діяльність. Розробники культурної політики повинні працювати на перетині економіки, освіти, інновацій і науки, регіонального розвитку, сільської політики й закордонних справ. Зв'язок культури з іншими секторами та стратегічними пріоритетами ЄС посилить її роль і надасть значні переваги. У 2015 році Рада зазначила: «взаємодію між культурними і креативними та іншими секторами можна розуміти як процес об'єднання знань та навичок, характерних для культурних і креативних секторів, з навичками інших сфер з метою створення інноваційних та розумних рішень для викликів сучасного суспільства»³¹.

РЕКОМЕНДАЦІЯ VII

Необхідно активно заохочувати культурне мережування на всіх рівнях: місцевому, національному та міжнародному. Важливо здійснити мапування наявних культурних мереж, що організовані державними установами, місцевою владою, місцевими і неурядовими культурними організаціями. Посилення культурної співпраці між українськими містами та органами місцевого самоврядування також дуже актуальне. Щоб заохотити участь у міжнародних мережах, можна відшкодовувати внески за членство в європейських мережах та асоціаціях.

РЕКОМЕНДАЦІЯ VIII

Підвищення інтересу до всіх секторів культури різними способами. Цього можна досягти, розробивши рекомендації з комунікації для проектів, підтриманих коштом дер-

жавного або місцевого бюджетів. Комунікація, маркетинг, цифрова доступність та цифрова інформація мають бути невід’ємними складниками кожного підтриманого проєкту. Однак немає кращої та ефективнішої комунікації про культуру, ніж самі культурні заходи, тому слід якомога більше комунікувати про культурні заходи.

РЕКОМЕНДАЦІЯ ІХ

Цифровізація культури — неминуче завдання, необхідне для збереження культури та її доступності. Прикладом є довгостроковий проєкт ЄС цифрова бібліотека Europeana³²; розробники політики також мають стежити за ініціативою «Європейська спільна хмара для культурної спадщини»³³. В основі цифровізації повинні перебувати захист даних і законні права.

КУЛЬТУРНІ ТА КРЕАТИВНІ СЕКТОРИ

Визначення культурних і креативних індустрій у ЄС розвивалося протягом багатьох років. Останнє визначення сформульоване в програмі «Креативна Європа»: «сектори, діяльність яких базується на культурних цінностях або художньому та іншому індивідуальному чи колективному творчому вираженні. [...] Вони матимуть потенціал для створення інновацій та робочих місць на основі інтелектуальної власності. **Ці сектори охоплюють архітектуру, архіви, бібліотеки та музеї, художні ремесла, аудіовізуальний сектор (зокрема кіно, телебачення, відеоігри та мультимедіа), матеріальну та нематеріальну культурну спадщину, дизайн (зокрема моду), фестивалі, музику, літературу, виконавське мистецтво, книги й видавничу справу, радіо та образотворче мистецтво»³⁴.**

Культурні та креативні сектори забезпечують безперервний розвиток суспільства і лежать в основі креативної економіки. Вони приносять значне економічне багатство, засновані на індивідуальній творчості й таланті, а також є наукомісткими. Економічне зростання креативних індустрій перевищує середні темпи зростання економіки. Вони створюють робочі місця, особливо для молоді, зміцнюючи соціальну згуртованість.

РЕКОМЕНДАЦІЯ I

Важливо надати можливості для представників культури та креативних індустрій для презентації за кордоном. Це може відбуватися на бізнес-форумах — подібно до того, як інші підприємства представляють себе на заходах міністерства економіки або агенцій з розвитку бізнесу³⁵. Промоція може охоплювати участь у мережах ЄС, як-от Європейській мережі креативного бізнесу, Європейській мережі креативних хабів³⁶, робочій групі з дизайну і творчості Європейської мережі регіональних досліджень та інновацій³⁷. Латвія та Естонія створили інкубатори для креативних індустрій на додаток до інших бізнес-інкубаторів. Такий підхід стимулює розробку нових продуктів на міжнародному ринку та забезпечує необхідне навчання й мережування для операторів культурних і креативних індустрій.

РЕКОМЕНДАЦІЯ II

Необхідно підвищувати загальну обізнаність не тільки у культурній сфері, а й серед підприємців і донорів, адже креативні індустрії мають специфіку, про яку мало хто знає. Натомість креативні та культурні сектори потребують знань про бізнес-середовище.

³⁴ Регламент Європейського парламенту та Ради про запровадження програми «Креативна Європа» на 2021-2027 роки № 2021/818.

³⁵, ³⁶, ³⁷ (Перейдіть за QR-кодом)

РЕКОМЕНДАЦІЯ III

Розвиток освіти у сфері культурних і креативних секторів. Варто поставити питання:

1. Чи креатині індустрії є в програмах бізнес-шкіл та економічних університетів?
2. Чи освіта у сфері культурних і креативних індустрій передбачає бізнес-компонент?
3. Чи представники сектору достатньо обізнані про питання інтелектуальної власності та інші правові питання у сфері культури і креативних індустрій? Для розвитку сектору можна скористатися програмою «Еразмус» та іншими програмами обміну ЄС для студентів і фахівців.

РЕКОМЕНДАЦІЯ IV

Правові бар'єри для виходу на ринки ЄС — держави-члени ЄС завжди дискутували про бар'єри для культурних і креативних секторів, як-от права інтелектуальної власності, оподаткування та регулювання мобільності. До основних перешкод для розширення креативних ринків належать подвійне оподаткування, брак можливостей креативної мобільності, низька обізнаність про реєстрацію патентів і захист прав інтелектуальної власності.

РЕКОМЕНДАЦІЯ V

Наука — основа для інновацій, якою також можуть скористатися креативні індустрії. Створення нових потужніших і корисніших продуктів залежить від залучення наукових лабораторій. ЄС має низку фондів та можливостей для підтримки науки, тож ці два сектори можуть краще взаємодіяти.

Статистичні дані МКІП про стан культури і креативних індустрій під час війни показують реальну картину, на яку можна спиратися під час розробки політики. Висновки дослідження повністю підтверджують рекомендації, наведені в цьому звіті. Інший звіт «Креативні індустрії в Україні: аналіз і перспективи розвитку» (2017)³⁹ трохи застарів, але містить хороший аналіз та рекомендації щодо політики.

ПОЛІТИКА У СФЕРІ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

ЄС допомагає державам-членам і доповнює їхні дії, спрямовані на збереження та популяризацію культурної спадщини Європи. Стратегії та програми Єврокомісії підтримують і заохочують співпрацю щодо політик у сфері культурної спадщини між державами-членами та стейкхолдерами. Політики ЄС ґрунтуються на такому принципі: культурна спадщина — це спільний ресурс і спільне благо, а турбота про спадщину є спільною відповідальністю.

Неформальна експертна група Європейської комісії з культурної спадщини⁴⁰ створена у 2019 році для підтримки унікального багатостороннього співробітництва й політичного діалогу, досягнутого під час Європейського року культурної спадщини у 2018-му.

Культурна спадщина стимулює міжсекторальність, яку потрібно чітко окреслювати. У контексті сталого розвитку культура може добре ілюструвати виклики й дилеми, пов'язані зі змінами клімату. Громадські культурні організації — гарні майданчики і джерела інформації про заходи зі сталості клімату⁴¹.

Важливими аспектами політики ЄС у сфері культурної спадщини є:

- управління ризиками для запобігання надзвичайних ситуацій;
- захист від незаконного обігу культурних цінностей;
- Natura 2000 й культурні ландшафти як складники культурної спадщини;
- сталий культурний туризм і регіональні політики у сфері культурної спадщини;
- дослідження та інновації,
- внесок культурної спадщини до європейської цифрової спадщини;
- культурна спадщина й освіта, зокрема Новий європейський Баухаус.

Серед найпоширеніших викликів у сфері культурної спадщини — вивчення й розуміння ролі спадщини та її цінностей в Україні та ЄС. Доступ до інформації для дослідницьких або туристичних цілей досі лишається проблемним. Документи ЄС пропонують сучасні партисипативні моделі інтерпретації спадщини, але цей підхід усе ще недостатньо ефективний.

До культурної спадщини застосовують той самий підхід формування політики, що й до культури загалом, однак у сфері культурної спадщини політика повинна охоплювати ще й такі напрями:

- підвищення обізнаності суспільства;
- туристичний підхід до культурної спадщини (гіді, мови, тематичні маршрути, спеціальні навчальні програми для гідів і туристичних центрів) і розробка нових міжсекторальних продуктів, зокрема у сфері культурної спадщини;
- естетичний і сучасний міський дизайн та планування публічного мистецтва з повагою до культурної спадщини, але не зосереджуючись виключно на ній;
- створення нових об'єктів публічного мистецтва на вулицях, в зелених зонах і на площах;
- переосмислення об'єктів культурної спадщини як креативних просторів, де це можливо;
- скорочення інституційних процедур для фахівців з охорони спадщини. Наприклад, може йтися про створення «єдиного вікна» для процедур зі збереження, консервації, управління та вдосконалення культурної спадщини. Що легше отримати доступ до інституцій, то простіше контролювати ці процеси й поліпшувати стан культурної спадщини.

Експертний огляд культурної політики України від Ради Європи (2017)⁴² застарів, проте досі містить гарні ініціативи у сфері культурної спадщини по всій Європі.

ПОЛІТИКА В АУДІОВІЗУАЛЬНОМУ СЕКТОРІ ТА ПОЛІТИКА ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Основні складники аудіовізуальної політики вже впроваджено. **Зараз головне завдання МКІП — забезпечити виконання всіх механізмів, передбачених у новому Законі України «Про медіа»**, зокрема розробити правила співпраці з регуляторами різних країн.

У ЄС нині активно обговорюють подальший розвиток аудіовізуального сектору. Варто стежити за **проектом європейського Акта про свободу медіа**. Останні розробки та аналіз містяться в дослідженні «Європейський Акт про свободу ЗМІ: свобода медіа, свобода слова і плюралізм», ініційованому Європейським парламентом⁴³. Запропонований акт вплине на регулювання та процедури, що стосуються співпраці між національними регуляторами, суспільного контролю за життєво важливою інформацією, плюралізму й незалежності медіа.

Акт про свободу медіа окреслить такі засади:

- **захист редакційної незалежності**, зокрема захист журналістських джерел, а також прозорість інформації про власність шляхом її публічного розкриття;

- **заборона використання шпигунських програм проти медіа**, журналістів та їхніх сімей;
- **незалежні публічні медіа**, достатнє і стабільне фінансування публічних медіа;
- **тести на плюралізм медіа**, що дають змогу державам-членам оцінити вплив концентрації медіаринку на плюралізм медіа та редакційну незалежність;
- буде створена **прозора державна реклама**;
- **захист медіаконтенту в інтернеті**, захист від необґрунтованого видалення медіаконтенту, створеного відповідно до професійних стандартів;
- Акт запровадить право **налаштовувати медіа-пропозиції на пристроях та інтерфейсах**, як-от підключених телевізорах, що дасть користувачам змогу змінювати типові налаштування відповідно до власних уподобань.

Просування медіаграмотності, боротьба з дезінформацією та захист неповнолітніх в аудіовізуальній сфері — інші важливі заходи, які має посилити Україна. Аудіовізуальний сектор розвивається опліч цифрових технологій, тому потребує особливого міжсекторального підходу.

ПОЛІТИКА У СФЕРІ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ, ЗОКРЕМА АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Україна повинна імплементувати нормативно-правову базу ЄС з охорони авторських творів, щоб найкраще захистити авторів і забезпечити доступну інформацію та спадщину для вчених, студентів і широкого загалу.

МКІП у своїх щоденних комунікаціях має здійснювати **просвітницьку роботу про авторське право й суміжні права**, а також боротьбу з піратством. Для цього в освітніх закладах і установах культурної спадщини можна запускати проекти на широку аудиторію.

Захист патентів, нові форми авторських творів, мобільність авторів, міжнародне співробітництво та активна участь у Всесвітній організації інтелектуальної власності повинні бути пріоритетами політики у сфері прав інтелектуальної власності. Однак **найбільший виклик авторського права нині пов'язаний з розвитком цифровізації, тому необхідно докласти особливих зусиль, щоб забезпечити контроль у цій сфері.**

МІЖНАРОДНЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Двосторонні або багатосторонні відносини

Дослідження комітету з регіонального розвитку Європейського парламенту, проведене в березні 2023 року, наводить такі висновки:

- Співпраця українських міст і європейських регіонів найкраще розвивається на сусідніх територіях. Тому угоди про побратимство підписано здебільшого з містами й регіонами у країнах Центральної та Східної Європи.
- Територіальне співробітництво українських міст і областей має значні регіональні відмінності. Місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування не надто залучені до діяльності європейських організацій. Однак вони більшою мірою брали участь у єврорегіональному співробітництві.
- Європейські фонди — ключовий фактор для розвитку співпраці між європейськими та українськими містами й регіонами, хоча поки здебільшого у прикордонних територіях. На програми транскордонного співробітництва 2014-2020 років, де брала участь Україна, виділили близько 370 мільйонів євро. Це дало змогу реалізувати близько 270 проєктів за участі українських партнерів на суму 240 мільйонів євро. Натомість участь українських організацій у програмах транснаціонального співробітництва була обмежена, оскільки Дунайська транснаціональна програма охоплювала лише чотири регіони України.
- Серед переваг територіальної співпраці між містами та регіонами в Україні та ЄС — матеріальні й нематеріальні ефекти. Однак ця співпраця стикається з низкою бар'єрів: від тривалого російського вторгнення в Україну до адміністративно-правових, інституційних і соціокультурних обмежень.
- Наявні партнерські відносини між містами й регіонами спростили надання гуманітарної допомоги Україні під час російської агресії. Розвиток цієї співпраці може посприяти післявоєнній відбудові України, зміцнити адміністративний потенціал української місцевої та регіональної влади та підтримати громадянське суспільство в Україні. Наприклад, містами-побратимами Чернівців є Діжон (Франція), Клагенфурт (Австрія), Конін (Польща), Ноф-га-Галіль (Ізраїль), Плевен (Болгарія), Солт-Лейк-Сіті (США), Саскатун (Канада), Сучава (Румунія). Київ співпрацює з Брюсселем (Бельгія), Донецьк — із Шарлеруа (Бельгія), Дрогобич — зі Смілтене (Латвія). Ці зв'язки можна зміцнити в ході практичного співробітництва.

Рекомендації:

- підтримувати наявні та нові угоди про побратимство між містами й регіонами країн ЄС та України;
- сприяти тіснішій співпраці між різними українськими місцевими органами влади та органами місцевого самоврядування у сфері культури;
- зміцнити транснаціональне співробітництво України та надати українським стейкхолдерам можливість брати участь у європейських програмах міжрегіонального співробітництва;
- належним чином враховувати роль місцевих органів влади й територіального співробітництва у програмах повоєнного відновлення України.

Важливо не тільки імплементувати право та рекомендації ЄС, а й визначити, що Україна може надати, запропонувати і чим може поділитися з Європою у сфері культури та в аудіовізуальному секторі. Які національні інтереси України? На цьому етапі інтеграції необхідно мотивувати культурну сферу до участі у фінансових програмах ЄС, особливо ті сектори, які найбільше потребують підтримки.

Можливості фінансування ЄС

Фонди та фінансові програми ЄС є дуже важливим джерелом можливостей — і не лише завдяки можливим економічним вигодам. Як правило, щоб скористатися коштами ЄС, потрібно співпрацювати з однією або декількома країнами. Така співпраця вимагає додаткового бюджету, що спричиняє глибше обговорення теми чи проєкту в національному уряді. Процедури фінансування також можуть привернути більшу увагу до конкретної теми або проєкту. Зворотній зв'язок та моніторинг від програм ЄС допомагає досягти якісних результатів і спонукає до активної комунікації з суспільством.

Однак робота з такими фондами — це великий виклик. Вона вимагає належної кількості кадрів, міжнародного партнерства та прийняття важливих зобов'язань, зокрема про якісне керівництво, відстеження результативності, контроль за бюджетом і підвищення міжнародної видимості проєкту.

У ЄС багато ресурсів. Однак лише деякі безпосередньо спрямовані на культуру та інші сфери компетенції МКІП.

Фінансова програма «Креативна Європа» — це основний інструмент Європейської комісії для підтримки культурних та аудіовізуальних секторів. Програма зосереджена на двох основних напрямках: **1)** європейському культурному й мовному розмаїтті та спадщині; **2)** економічному потенціалі культурних і креативних секторів, особливо аудіовізуального.

Нові елементи програми спрямовані на інклюзивність, цифровізацію та екологічну сталість секторів.

Крім того, нова програма «Креативна Європа» звертає увагу на три аспекти: **1)** зміцнення музичного сектору; **2)** підтримка жіночої творчості, сприяння гендерній рівності; **3)** підтримка інклюзивності через полегшення доступу до програми осіб з інвалідністю та соціально незахищених груп і спрощення процесу подання заявок.

«Креативна Європа» — найвідоміший фонд ЄС для культури і медіа. Він популярний у багатьох державах, сприяє співпраці між країнами та забезпечує платформу для різних європейських мереж. Тому Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні — **гарний контактний центр** для надання можливостей, обміну досвідом, запрошення міжнародних експертів та навчання. Зазвичай такі контактні центри інформують про інші можливості фінансування культури в ЄС і допомагають знаходити потрібні мережі або контакти в державах-членах, особливо на перших етапах європейської інтеграції. Національне бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні повинне мати достатні ресурси для виконання цих завдань. Для культурних операторів важливий єдиний контактний пункт, де можна отримати необхідне навчання, переклад та інформацію про фінансування ЄС в усіх регіонах України.

Слід уважно стежити за оголошеннями про пошук експертів для оцінки проєктів, адже це забезпечує професійну участь у координації та управлінні програмою.

Щоб скористатись перевагами програми «Креативна Європа», варто розвивати міжсекторальну співпрацю, міжнародні мережі та управління міжнародними проєктами в культурній сфері.

Інші програми, як-от «Культурна столиця Європи», «Знак європейської спадщини», конкурси та відзнаки теж варті участі, адже вони вказують шлях до досягнення високих стандартів у культурному секторі.

«Еразмус для молодих підприємців» — це програма транскордонного обміну, яка дає змогу новим або потенційним підприємцям вчитися у досвідчених власників малого бізнесу в інших країнах-учасницях. У програмі є шість контактних точок в Україні, зокрема Європейська бізнес-асоціація в Києві й Торгово-промислова палата України. Важливо пов'язати культуру і креативний бізнес з можливостями програми. Програма відкрита для всіх молодих підприємців, які планують розпочати свій бізнес та мають життєздатний бізнес-план.

Програма фінансової підтримки «Еразмус+» спрямована на підтримку освіти, професійної підготовки, молоді та спорту. У фокусі — соціальна інтеграція, перехід до зелених і цифрових технологій, участь молоді в демократичному житті.

Програма «Еразмус+» корисна і для культури. Вона може підтримати розвиток мистецьких шкіл (художніх, музичних тощо), допомогти вдосконалити вищу освіту і розробити програми для навчання дорослих у сфері культури та аудіовізуальному секторі. Програма також надає гранти на викладання, дослідження, мережування й обговорення політик на тему ЄС. Вона підтримує мобільність студентів у сфері культури, культурних освітян, співпрацю між університетами, навчання мови для дорослих і віртуальні обміни для молоді, яка вивчає культуру. «Еразмус+» надає спеціальні гранти українським студентам в Україні та за кордоном.

Європейський корпус солідарності — програма ЄС для молодих людей, які бажають долучитися до актів солідарності в різних сферах. Серед заходів може бути допомога незахищеним, гуманітарна допомога, проєкти у сфері охорони здоров'я та довкілля в ЄС і за його межами. Фонд спрямований на молодь, дослідників, університети й освітні організації. Особливу увагу приділяють співпраці з Україною. Програма ідеально годиться для невеликих місцевих громадських проєктів, особливо для підтримки молодіжної діяльності у сфері культури.

Європейський молодіжний портал і Євродеск збирають інформацію про можливості та ініціативи для молодих людей і організацій, які з ними працюють. Україні доступні 39 центрів мережі «Євродеск». Важливо використовувати ці контакти, щоб збільшити кількість учасників і залучати нові культурні та креативні організації.

Електронна платформа для навчання дорослих у Європі EPALE — це багатомовна спільнота професіоналів у сфері навчання дорослих з відкритим членством. Вони можуть співпрацювати, вчитися один в одного, бути в курсі подій, отримувати доступ до професійних ресурсів і ділитися найкращими практиками в інтернеті. У програмі беруть участь шість організацій з України. За допомогою цих контактів можна збільшувати кількість учасників і залучати нові культурні та креативні організації.

МКІП і Національному бюро програми ЄС «Креативна Європа» в Україні доречно оцінити всі можливості для культури у фондах, що напряду не пов'язані з культурою. Нижче наведено деякі приклади.

Серед фондів ЄС, з яких держави-члени отримують кошти на культуру, можна відзначити **Європейський фонд регіонального розвитку**. Він має окрему програму для підтримки комплексного та інклюзивного соціального, економічного й екологічного розвитку, культури, природної спадщини, сталого туризму та безпеки в міських і сільських районах. Регіональний розвиток пішов на користь культурній спадщині в багатьох країнах ЄС.

Європейський соціальний фонд+ має на меті більш соціальний та інклюзивний Євросоюз. Хоча зв'язок між підтримкою культури й соціальними фондами може здатися складним, розглянемо кілька успішних прикладів.

- У Чехії діє освітня ініціатива «Програма креативного партнерства». Вона надає більше можливостей для креативного навчання. У межах програми митці й творчі люди співпрацюють з учителями, заохочуючи дітей творче ставитися до навчання.
- Проєкт «Prerpaato 2» створений Асоціацією живої музики Selmu ry в Сейняюкі у Фінляндії. Його мета — популяризувати серед молоді можливості працевлаштування в подієвій індустрії та у сфері культури.
- Центр сугестопедії для дітей у Болгарії пропонує творчий підхід до навчання дітей 7-14 років, поєднуючи педагогіку, психологію та мистецтво.
- Музично-мистецьке товариство Пусос у Португалії розробило проєкт для в'язнів, який допомагає їм реінтегруватися в суспільство через масштабний культурний досвід: постановку опери. Такі культурні практики можуть зменшити соціальну ізоляцію, дати ув'язненим роботу й відчуття мети.

На відміну від програм фінансової підтримки бюджет фондів ЄС розподіляється між державами, визначається на національному рівні й затверджується інституціями ЄС. Варто згадати про спеціальні фонди, пов'язані з Україною.

У серпні 2023 року Європейська комісія оголосила, що переведе на програми Interreg з Україною та Молдовою 135 мільйонів євро з Інструменту сусідства, розвитку та міжнародного спів-

робітництва, які спочатку запланували в межах програм Interreg NEXT з Росією та Білоруссю на 2021-2027 роки⁴⁴. Ці кошти можуть підтримати широкий спектр заходів, зокрема освітні й дослідницькі проєкти та програми соціальної інтеграції, зміцнюючи інституційний потенціал української влади. Участь у програмах Interreg посилює адміністративну спроможність і досвід обох країн в управлінні та впровадженні фондів ЄС. Важливо, щоб організації у сферах компетенції МКІП могли скористатися цим бюджетом.

З червня 2022 року Україна може брати участь у **програмі з енергетики та клімату LIFE**. Цілі програми можна пов'язати з культурним сектором: покращенням стану культурної спадщини, новими культурними майданчиками в селах, перетворенням старої фермерської інфраструктури на нові креативні простори. Ці зусилля підтримують розвиток місцевих та регіональних інвестиційних проєктів. Вони допомагають залучати громадян і надавати їм більше повноважень у переході до чистої енергетики. LIFE також підтримує проєкти, покликані зменшувати викиди парникових газів, а також впроваджувати й розвивати політики і право ЄС, найкращі практики та рішення.

Програма EU4health відкрита для України з липня 2022 року та спрямована на покращення охорони здоров'я в ЄС. Варто згадати про проєкт Європейської комісії «Культура для здоров'я»⁴⁵, який має на меті змінити політики ЄС через наближення політик у сфері охорони здоров'я, культури та соціального розвитку. У звіті проєкту здійснено огляд літератури про роль мистецтва й культури в охороні здоров'я, виявлено основні концепти, тези та прогалини. Звіт показує, що художня творчість і участь у культурному житті покращують здоров'я, продуктивність, якість життя, загальне та психологічне благополуччя, а також когнітивний, емоційний і соціальний розвиток.

Дослідження підсумовує: культура повинна стати невід'ємною частиною стратегії охорони здоров'я ЄС. Отримані результати будуть корисні у співпраці з іншими міністерствами, особливо з Міністерством охорони здоров'я України.

У вересні 2022 року Україна приєдналась до **програми «Цифрова Європа»**, яка стратегічно фінансує роботу над цифровими викликами, пов'язаними зі штучним інтелектом, кібербезпекою, просунутими цифровими навичками та широким застосуванням цифрових технологій в економіці й суспільстві. Вдосконалення цифрових навичок і знань про технології та штучний інтелект — актуальні теми в культурі. Цифровізація може покращити доступ до культури й інформації, залучити старших людей і молодь.

Програма ЄС «Єдиний ринок» відкрита для України з лютого 2023 року. Вона може підтримати економіку культури, особливо культурні та креативні індустрії, інновації і патенти. Програма стимулює малий та середній бізнес, а також підвищує ефективність єдиного ринку — це сприятиме експорту та міжнародному співробітництву креативних індустрій.

Дослідницька служба Європейського парламенту опублікувала «Посібник з фінансування ЄС на 2023 рік», у якому йдеться про фінансову підтримку ЄС для регіональних і місцевих органів влади, неурядових організацій, підприємств, професіоналів та громадян через численні фонди.

Корисно розповідати про переваги участі у програмах ЄС і міжнародних програмах, а також наводити вдалі приклади культурних проєктів за підтримки ЄС. Ці приклади демонструють практичний досвід міжнародного культурного співробітництва, яке є актуальним для України. Фінансові програми відкриті для всіх, заявки оцінює міжнародна незалежна група експертів. Це допомагає позитивно комунікувати культурну політику ЄС.

Переваги Євроінтеграції для культури

Цей розділ описує переваги вступу до ЄС для культурного сектору. Детальні пропозиції, які можна використовувати для культурної комунікації ЄС, буде представлено пізніше в межах цього проєкту.

Культурна політика відіграє більш значну роль. У ЄС до всіх секторів ставляться однаково: розробляють політики і плани дій, планують фінанси, проводять зустрічі на всіх рівнях і складають звіти. Весь цей процес робить сектор дуже активним та помітним.

Більш розвинена і докладна культурна політика. Структура культурної політики стає більш логічною, докладною, міжсекторальною та охоплює всі культурні процеси. Політика формується висхідним шляхом, за принципом «знизу догори», а не ієрархічно «згори донизу».

Міжкультурна й міжсекторальна політика. Відкриті методи розробки політики в ЄС вплинули на взаємодію між різними політиками. Під час формування політик нормально звертатися до міністерства освіти, економіки, соціального забезпечення, фінансів, охорони довкілля та інших органів. Тепер культуру згадують у багатьох документах, не лише про культурну політику. Наприклад, міністерство культури й міністерство освіти можуть співпрацювати з питань культурної освіти, яка є невід'ємною частиною латвійської освітньої системи. Серед спільних тем — участь у програмах мобільності, становище вчителів та залучення до компетентнісної освіти.

Доступність культури у співпраці з іншими міністерствами, наприклад, міністерством соціального забезпечення, регіонального розвитку і закордонних справ. Спільні питання охоплюють доступ до якісних культурних послуг для старших людей, осіб з інвалідністю, діаспори та дітей у всіх регіонах, зокрема віддалених. Субтитри в театрах і кінозалах, інфраструктура для крісел колісних, а також доступність цифрової культури — субтитрів, аудіоноvin, легких для читання новин, доступних медіа, книг для людей з порушеннями зору — інші завдання, які потребують міжвідомчої співпраці.

Залучення до культури. Наприклад, у Латвії членство в ЄС забезпечило ідеї та кошти для громадських програм у школах, місцевих органах влади та місцевих культурних ГО. Євроінтеграція сприяла обміну між регіонами і досвідченими культурними фахівцями.

У Латвії **міжнародні події**, як-от акції «Ніч музеїв», «Європейська ніч дослідників», «Ніч

церков», форум сучасної культури «Білі ночі», міжнародні бієнале і триєнале, події, присвячені європейській культурній спадщині, та інші заходи стали значно масштабнішими і глобальнішими.

Культурне мережування стало доступнішим через свободу мобільності, вільні кордони й більше можливостей для взаємодії. Наведемо кілька кроків для розвитку культурних мереж:

- навчання для культурного сектору: англійської мови, налагодження зв'язків, менеджменту міжнародних проєктів;
- використання відносин з містами-побратимами, двосторонніх угод та інших наявних партнерств для розвитку співпраці;
- підтримка проєктів за участі принаймні трьох партнерів — цей критерій у національних та місцевих грантових програмах може значно покращити мережування;
- важливо заохочувати онлайн-доступ до інформації про українські культурні організації. Як і раніше, культурному сектору України бракує належної інформації про себе в інтернеті. Це також стосується МКІП. Нині онлайн-платформи — найпопулярніший спосіб пошуку інформації;
- МКІП може підтримати міжнародне мережування культурних організацій, фінансуючи членські внески до культурних мереж та асоціацій ЄС і участь у корисних конференціях.

Відкрите ухвалення рішень. Розробники культурних політик у ЄС часто співпрацюють з неурядовими організаціями та експертами поза органами влади в межах загального процесу ухвалення рішень.

Зелена культура. Сталий розвиток, дружні до довкілля заходи, теми культури і клімату йдуть пліч-о-пліч.

**

Культуру необхідно підтримувати й розвивати зараз, коли Росія веде необґрунтовану і несправедливу війну проти України. Ймовірно, діяльність України щодо відновлення використають для оцінки прогресу євроінтеграції.

Посол європейської молоді в Україні Софія Панченко з села Колінки пише у блозі EU Neighbours East: «[...] абсолютно неприпустимо забувати про мистецтво під час війни, особливо тому, що це дає ворогові перевагу в інформаційній війні. Під час тривалої боротьби з Росією за саме існування української ідентичності культура не тільки психологічно допомагає українцям пережити травматичні події, а й дає змогу нашим потенційним європейським партнерам краще зрозуміти Україну»⁴⁶.

Ці слова не лише прості й емоційні; вони точно описують дезінформацію — потужний інструмент у цій війні. Міністерство культури та інформаційної політики також відповідає за протидію дезінформації, підвищення рівня медіаграмотності та критичного мислення.

Інша причина підтримувати культурну діяльність саме зараз полягає в тому, що об'єкти культурної спадщини, пам'ятники, меморіали, культові місця, кладовища, музеї, бібліотеки, архіви, центри виконавського мистецтва, історичні будівлі та археологічні пам'ятки є стратегічною ціллю Росії. Публічні дискусії засвідчують, що війна проти України спрямована проти української культури, мови та ідентичності. Культура — одна з головних стратегічних цілей війни, тому її значущість не можна применшувати.

З початку війни по всьому світу відбулися десятки тисяч культурних заходів: концертів, виставок, ремісничих ярмарків, кулінарних подій, заходів з вивчення української мови, культури та історії. Вироби українських майстрів купують онлайн. Ці заходи — посланці української культури й того, що зараз відбувається в Україні. Вони переконливо нагадують: культура може мати гучний голос.

Підсумки

Звіт «Аналіз адаптації українського законодавства та системи державного управління у сфері культури до стандартів Європейського Союзу (ЄС)» (експертна підтримка Міністерства культури та інформаційної політики України) розроблено з метою посилення якісної адаптації законодавства України у сфері культури та розробки дорожньої карти для євроінтеграції України у сфері культури.

Культурна політика належить до допоміжних компетенцій ЄС. Це означає, що ЄС може втручатися лише для підтримки, координації або доповнення дій своїх держав-членів. Водночас завдання держав-членів — вживати найбільш відповідних заходів для досягнення цілей, визначених ЄС.

Втім, нормативно-правові акти ЄС у сфері авторського права та суміжних прав, Директива про аудіовізуальні медіапослуги, документи фінансових програм ЄС, а також рекомендаційні документи мають важливе значення для повної євроінтеграції України у сфері культури. Вони переконливо свідчать про новий підхід, вироблений за роки спільної роботи держав-членів. Він встановлює широкий контекст для культури, що охоплює соціальні, економічні та зовнішні виміри.

Крім того, культурні та креативні сектори можуть зробити значний внесок і отримати вигоду з пріоритетів Єврокомісії: Європейського зеленого курсу, цифрової трансформації, економіки, рівності й демократії, враховуючи їхню важливу роль для економіки та суспільства в ЄС. Загальні пріоритети ЄС слід враховувати під час планування стратегій, щоб забезпечити вагому роль культури на національному та міжнародному рівнях.

На поточному етапі євроінтеграції — виконання семи умов Європейської комісії — достатньо імплементувати правові норми у сфері аудіовізуальних послуг. Однак впровадження процедур, механізмів та інструментів для досягнення цілей Угоди про приєднання залишається стратегічною метою.

В одному з розділів звіту проаналізовано процес інтеграції України. У зв'язку з цим звіт пропонує три основні висновки. По-перше, щоб виміряти рівень євроінтеграції у сфері культури, потрібно розробити стабільну й надійну систему орієнтирів. Зобов'язання в межах Угоди про асоціацію мають очолити ієрархію орієнтирів. Система повинна враховувати як нормативно-правові акти, так і «м'які» заходи, щоб показати максимальний прогрес у євроінтеграції.

По-друге, рекомендовано розширювати співпрацю між різними секторами та культурою — міжсекторальну діяльність. По-третє, громадський культурний сектор, регіональні та місцеві організації повинні брати участь в ухваленні рішень, пов'язаних з євроінтеграцією, зокрема моніторити й оцінювати прогрес. У такий спосіб вийде забезпечити демократичне й відкрите формування політики та інформувати сектор про діяльність ЄС.

Найбільша частина звіту аналізує пропозиції для ефективної культурної інтеграції в ЄС. Основні рекомендації — такі:

1. Культурне розмаїття має бути одним із головних принципів євроінтеграції. Воно тісно пов'язане із захистом і заохоченням прав людини та основоположних свобод, як-от свободою вираження думок, інформації та комунікації, а також можливістю для окремих осіб вибирати форми культурного самовираження.

2. Для довгострокової, стабільної та відкритої політики важливо **розробити відповідні результати політики й показники ефективності**, які доповнюють цілі ЄС у сфері культури.

3. Можна рекомендувати культурне мапування, оскільки воно дає чітке уявлення про інституційне й організаційне управління культурою на національному, регіональному та місцевому рівнях. Мапування потрібно здійснити спільно. Його результати повинні бути доступні для регіональних і місцевих органів влади.

4. Важливим інструментом для розробки демократичної та привабливої стратегії є створення **легітимної платформи** для обговорення політики між сектором культури, місцевою владою, підприємствами, ГО, університетами, неформальними групами та іншими стейкхолдерами. Платформа підтримуватиме діалог, дискусії і пошук стратегічних рішень для найбільш ефективної реалізації культурних політик. Кожен сектор культури заслуговує на детальну стратегію, розроблену експертами, організаціями та заінтересованими сторонами.

5. Кожен культурний сектор заслуговує на ретельну стратегію, розроблену спільно з експертами, організаціями та зацікавленими сторонами. Систематичний розвиток культурного сектору сприятиме його швидшому просуванню. Розробка регіональних, місцевих або муніципальних культурних стратегій повинна бути активно підтримана Міністерством культури та інформаційної політики, наприклад, шляхом надання рекомендацій.

5. Слід заохочувати міжсекторальну діяльність. Розробники культурної політики повинні працювати на перетині економіки, освіти, інновацій і науки, регіонального розвитку, сільської політики й закордонних справ. Зв'язок культури з іншими секторами та стратегічними пріоритетами ЄС посилить її роль і надасть значні переваги.

6. Культурне мережування слід активно заохочувати на всіх рівнях: місцевому, національному та міжнародному. Підтримка діяльності сектору може включати в себе такі заходи,

як надання необхідного навчання (мова, управління проектами та інше), підтримка виплати членських внесків в міжнародних мережах, де це необхідно.

7. Підвищення інтересу до всіх секторів культури різними способами. Цього можна досягти, розробивши рекомендації з комунікації для проєктів, підтриманих коштом державного або місцевого бюджетів.

8. Цифровізація культури — неминуче завдання, необхідне для збереження культури та її доступності. В основі цифровізації повинні перебувати захист даних і законні права.

Звіт містить конкретні рекомендації для культурних і креативних секторів, а також перераховує основні аспекти євроінтеграції у сфері культурної спадщини, авторського права, в аудіовізуальному секторі. У звіті наведено основні фінансові ресурси ЄС, завдяки яким можна розширити можливості культурного сектору України.

Важливо розповідати про переваги участі у програмах ЄС і міжнародних програмах, наводити вдалі приклади культурних проєктів за підтримки ЄС, позитивно комунікувати культурну політику ЄС. **Тому комунікація повинна стати невід'ємною частиною культурної євроінтеграції.**